

ГЕРМЕНЕВТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЕТИЧНОГО АВОПЕРЕКЛАДУ

*Пермінова Алла Вікторівна**канд. філол. наук, доц.**Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

У статті розглядається герменевтичний поступ метапоетичного письма на матеріалі англо-українсько-російських поетичних автоперекладів Наталі Куконіної. Досліджено метафоричні, метонімічні, іронічні та гіперболічні різновиди інтерлінгвального та інтерсеміотичного перекладу. Проаналізовано найчастотніші перекладацькі прийоми, які свідчать про особливості герменевтичного поступу автора-перекладача.

Ключові слова: герменевтика, поетичний переклад, автопереклад, перекладацький метод, перекладацький прийом

Багатовимірність поетичного перекладу, його різновекторність та поліфункціональність невпинно привертають увагу вітчизняних та зарубіжних вчених (Д.Робінсон, М. Бейкер, Л. Венуті, Дж. Голмс, Р.П. Зорівчак, Л.В. Коломієць, В.В. Коптілов, М.О. Новікова, В.Д. Радчук, М.В. Стріха, О.І. Чередниченко, Р. Якобсон). Динамічність самого предмета вивчення, його невичерпний інтерпретативний потенціал постійно відкривають нові лакуни, заповнити одну з яких покликана ця розвідка.

Метою нашої студії є герменевтичний аналіз поетичного автоперекладу як різновиду метапоетичного письма. Об'єктом дослідження виступає різномовний поетичний автопереклад, а його предметом слугує герменевтичний поступ автора-перекладача у процесі творчого перестворення оригіналу засобами цільових мов.

Актуальність такого дослідження зумовлена необхідністю поглибленого аналізу герменевтичних засад поетичного перекладу, що додає різноплановості розумінню таких наскрізних перекладознавчих категорій як метод та ідіостиль перекладача. Це, в свою чергу, дозволяє дійти висновків щодо способів досягнення динамічної еквівалентності у поетичному перекладі, випрацювати критерії оцінювання якості відтворення прагматичного потенціалу оригіналу, тим самим збагачуючи інструментарій критики художнього перекладу.

Наукова новизна нашої розвідки полягає в екстраполяції типологічної класифікації художніх перекладів (метонімічні, синекдотичні, метафоричні, іронічні, гіперболічні та металептичні), запропонованої Дугласом Робінсоном [Robinson 1991, 150–181] та розробленої Ладією Коломієць [Коломієць 2004, 133–478] теорії різновекторності перекладацької інтерпретації на площину дослідження поетичного автоперекладу, як різновиду метапоетичного письма.

Автентичним виявом різновекторності перекладацької інтерпретації є автопереклади Наталі Куконіної, що вийшли збіркою під назвою "Зорі з нами" [Куконіна 2004, 1–12]. Унікальність такого проекту полягає в тому, що в ньому представлені інтерсеміотичний та інтерлінгвальний різновиди перекладацької творчості [Jakobson 1981, 23–150]. До збірки увійшли дванадцять екслібрисів відомого українського художника Ореста Криворучка [Kryvoruchko 2004, 1–27], а поетичним коментарем до них стали вірші Н.Куконіної. На малюнках зображені знаки зодіаку, образне наповнення яких реалізується у різномовній поліфонії, адже англійські

супроводи-оригінали перекладені українською, а згодом і російською мовами. Інтерсеміотичність перекладу розкривається у різнознаковому діалозі художника і поета, інтерлінгвальність – у самопроекції авторки на власне омовлене бачення екслібрисів. Кожне омовлення є метапоетичним за своєю природою, оскільки йдеться про унікальну ситуацію, коли першоджерелом слугує не текст, а малюнок. Тому, попри виразні словесно-образні та ритмомелодійні паралелі різномовних коментарів до екслібрисів, кожен з них слід розглядати, як "повноправний новий поетичний твір" [Коломієць 2004, 85]. Цьому також сприяє "різнотропеїчність" [Robinson 1991, 150–181] творчого методу Н.Куконіної.

Переклади англо-української поетеси Наталі Куконіної є, безперечно, "метафоричними", адже факт різномовного авторства ототожнює інтерпретативні версії в аспекті творчого задуму, ілюкативної сили образної тканини віршів. Попереднє вивчення проблеми автоперекладу дозволяє нам стверджувати, що результат такої інтерлінгвальної творчості є більш асиметричним до оригіналу на рівні тексту, що виявляється у високій частотності суб'єктивних авторських трансформацій, та симетричним на рівні авторського задуму. "Метафоричність" автоперекладів увиразнюється створенням стереоскопічної (багаторівневої) симетрії англійських, українських та російських поетичних супроводів до екслібрисів, як-от у вербальному зображенні зодіакальних риб: *The Fish –/To and fro,/Left and right,/Less and more,/Up and down,/In and out,/Ever – never/And about.../And the only wish –/Not to be a dish. – Риба вправо,/Риба вліво,/Більше – менше,/Прямо – криво,/Вгору – вниз,/Туди – сюди,/Коли-небудь,/Навкруги.../І всього єдина /Ціль –/Не потратить/На таріль. – Вправо – риба,/Влево – тоже,/Больше – меньше,/Раньше – позже,/Вверх и вниз,/Туда – сюда,/Вкривь и вкось/И никуда./Но страшит одна /Напасть –/На тарелку/Не попасть.* У наведених прикладах спостерігаємо високий ступінь лексичного, синтаксичного, ритмомелодійного та асоціативно-образного накладання перекладів на тканину першотвору. Метафоричне перенесення забезпечується врахуванням авторкою принципу поетичної наскрізності та створенням когерентних метатекстів.

Метафоричність перекладацького методу Наталі Куконіної безпосередньо пов'язана з метонімічним перестворенням, у процесі якого вихідні тексти редукуються до ключових образів, що відображають та зберігають інваріантність графічного першоджерела. При метонімічному перенесенні в аналізованих автоперекладах герменевтична діада цілого та частини розкривається у заміні частини частиною у межах єдиного когерентного цілого. "Метонімічні моделі перекладу ґрунтуються на припущенні еквівалентності між двома текстами на основі схожості якогось елемента (смислу на рівні слова, речення або тексту, звуку, функції тощо) й розбіжності решти елементів (які вважаються другорядними)" [Коломієць 2004, 43]. Прикметним є те, що такі розбіжності мають більш виразний характер в автоперекладах Н.Куконіної російською мовою. Так, у наступному прикладі більший ступінь стереоскопічної симетрії наявний в українському перекладі англійського вірша, тоді як у російській версії поетичного коментаря до малюнка спостерігаємо відтворення лише вузлових елементів: *He looks a lamb,/So young and fresh,/No flam, no sham,///All steps are/Rash./He is a flame,/But seems/A clam,/He's not/To blame,/For*

he's/The Ram. –Наївний погляд,/Стрімка хода,/Ні тіні лестощів,/Ні гріха./Ягня на вигляд –/Вогонь в душі,/Прямує вперто/Вперед мерщій./Такий вже випав/Йому талан./То ж не судить його,/Що Баран. – Стремительная походка,/Наивный и добрый взгляд,/Все тихо в нем, мирно, кротко,/И каждый знакомству рад./На вид он – ягненок суций,/Но пламя бушует в груди./Дорогу осилит идущий –/И он всегда впереди./Напористый и упрямый,/Упорно шагает прямо./Судить я его не стану,/Ведь он родился Бараном.

Порівнюючи англійський оригінал з українським та російським перекладами, простежуємо тенденцію до міжмовної позитивації характеристик кожного знаку зодіаку. Так, у вищенаведеному українському вірші наявна транспозиція на конотативному рівні, де фінальний образ "The Ram", поліваріантність перекладу якого включає еквівалент з виразним негативним емоційним забарвленням, замінено на "баран", еквівалент, який у контексті української ідіоматичності асоціюється з "впертістю", тоді як російська версія виводить зазначену рису на рівень чеснот. Потенційна поліваріантність іншомовного перестворення одиниць вихідних текстів стає основою метонімічного перенесення та поштовхом до герменевтичного поступу.

Більшості аналізованих автоперекладів властива "іронічність", як заперечення необхідності "відійти, щоби наблизитися" і ствердження іншого постулату "відійти, щоб створити нове". Авторка відходить від оригіналу у творчий спосіб, розщеплюючи поетичну цілісність першотвору на мікрообрази, які перекомбінує та синтезує у новому іншомовному плетиві. Тому транспозиція слів та рядків є одним із найуживаніших прийомів аналізованих автоперекладів: *If you are angry,/I am kind,/If you are hungry,/I'm full,/If you are deaf,/ Then I'm blind,/Clever you are -/I am a fool. – Я добрий, лагідний –/Ти – злий./Голодний я – /Ти ситий./Якщо сліпий я –/Ти глухий./Я битий – Ти небитий. – Я добрий, ласковий,/Ты – злой,/Голодный я –/Ты сытый./Когда слепой я –/Ты глухой./Я битый –/Ты – небитый.*

Також у більшості випадків стереоскопічна симетричність простежується лише на початку та в кінці паралельних поетичних ілюстрацій: *Common rules?/But they have own./Only Bulls can crash the stone./Only Bulls/Can lift the weight,/Hold it high,/And scold the fate. – Він до звичних норм/Не звук./Має власні норми Бик:/Швидкість, розміри, закони,/І кордон не перепона!/Лобом стіну розбива,/Штангу вгору підніма,/І у всій своїй красі/Проявля таланти всі./Та... вчинивши свою волю,/Нарікає він на долю. – У Быка свои замеры:/Скорость, нормы и размеры,/Цены, правила, законы,/И границы – не препона./Расшибает стену лбом,/Может сдвинуть с места дом,/И во всей своей красе/Дарит нам таланты все –/Все, что хочет, делает волен,/Но... судьбою не доволен.*

Зазначений приклад наочно демонструє той факт, що в автоперекладі амплітуда відхилень від першоджерела сягає гранично допустимого розмаху. Такі творчі деформації могли б позбавити цільовий текст статусу перекладу, коли б його виконав інший перекладач. Двомовне авторство нерідко дозволяє автору-перекладачеві йти на компроміс з самим собою, вдаватися до некомпенсованих втрат, необґрунтованих додавань та інших змін і трансформацій, які видаються неприпустимими для іншого перекладача. Тому в автоперекладі нового виміру набуває одна з наскрізних проблем

поетичного перекладу – авторського двобою, яка полягає в авторизованому відхиленні автора-перекладача від поетичної тканини першотвору, в еволюції авторського світогляду, у розриві герменевтичного кола. З іншого боку, якщо семантична та синтагматична дивергентність порівнюваних текстів засвідчує перехід авторки на новий виток герменевтичної спіралі, що передбачає можливість постійного поглиблення розуміння вже омовленого, то образна конвергентність (підкреслене) вказує на те, що саме є поетичною домінантою у кожному вірші. Ключові образи англійського оригіналу розгортаються в українських та російських перекладах, призводячи до виникнення нових асоціативних рядів. Такі метапоетичні надбудови свідчать і про "гіперболічність" творчого методу Н.Куконіної, що дозволяє їй у кожній іншомовній версії оновлювати власний авторський задум. Англійські оригінали є згустком поетичної думки, наділені високою образною місткістю та вербальною лаконічністю. В українських та російських перекладах герменевтична спіраль розширюється, що виявляється у декомпресії віршів, спричиненій додаванням слів та цілих рядків, які не мають паралелей в оригіналі: *I don't know who I am:/Hungry wolf or innocent lamb?/And this merry-go-round means/What it is to be the Twins.* – *Сам себе я не отвечаю:/Волк я или же овечка?/Впрочем, оба молодцы./Вот что значит Близнецы.*

Іншим виявом гіперболізації як перекладацького методу та герменевтичного поступу є непоодинокі застосування авторкою модуляції при іншомовному перестворенні: *The scales – two cups,/Two ways, two teams,/But Balance/Takes away extremes.* – *Вага – дві чаші, дві путі,/А рівновага – у руці./Вона – основа всіх угод,/Баланс – й немає перешкод./Две чашы жизни на весах,/А равновесие – в руках,/Основа всех основ – баланс/И полнокровной жизни шанс.*

Саме модуляція дозволяє перекладачці втаємничити читача у множинність тлумачень образів, навіюваних екслібрисами, розімкнути герменевтичне коло та вийти на новий виток спіралі. Зазвичай такі інтерпретативні трансформації локалізуються в останніх рядках перекладів, в яких афористична місткість першотвору набуває нового звучання: *Fire is burning in my breast –/I'm aiming at the unknown,/At the secrets of Universe/To discover... And then – back home./For a moment, for Archers need/Goal, obstacle, range and speed.* – *У грудях вогонь палає –/В незвідане цілось без втоми,/Всесвітні секрети бажая/Відкрити... А потім – додому/На мить, бо Стрільцева доля –/Швидкість, мета і воля. – Огонь в груди.../Я устремляюсь в дали,/Чтоб отыскать/Вселенские скрижали./Потом домой. На миг./Судьба Стрельца –/Цель, скорость/И познание без конца.*

Отже, проведений аналіз засвідчує, що поетичний автопереклад є різновидом метапоетичного письма, дослідження якого дозволяє потрапити до творчої лабораторії перекладача, простежити динаміку його задуму, еволюцію методів та герменевтичний поступ, адже для автора-перекладача оригінал залишається відкритим для переосмислення і змін, а його сприйняття завжди динамічне. Для Наталі Куконіної автопереклад як процес іншомовного перестворення власних поезій є виходом на новий виток герменевтичної спіралі, що у "метафоричний", "метонімічний", "іронічний" та "гіперболічний" способи дозволяє авторці розкрити власну поетичну концепцію як в інтерлінгвальному, так і в інтерсеміотичному аспектах. У подальших студіях перспективним вважаємо вивчення прагматики метапоетичного письма.

В статье рассматривается герменевтическое движение в рамках метапоэтического письма на материале англо-украинско-русских поэтических автопереводов Натальи Куконой. Исследованы метафорические, метонимические, иронические и гиперболические разновидности интерлингвального и интерсемиотического перевода. Проанализированы наиболее частотные переводческие приемы, которые свидетельствуют об особенностях герменевтического движения автора-переводчика.

Ключевые слова: герменевтика, поэтический перевод, автоперевод, переводческий метод, переводческий прием.

The article deals with hermeneutic motion in terms of metapoetic ecriture. The research is based on English-Ukrainian-Russian poetry autotranslations by Natalya Kukonina. Metaphorical, metonymical, ironical and hyperbolical types of interlingual and intersemiotic translation are also researched. The article analyzes the most frequent translation techniques testifying to the specifics of autotranslator's hermeneutic motion.

Key words: hermeneutics, poetry translation, autotranslation, translator's method, translation technique.

Література:

1. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с.
2. Куконіна Н.А. Зорі з нами. – Чернівці: Видавництво "Золоті литаври", 2004. – 12 с.
3. Jakobson, Roman. Language and Poetry/Poetics Today. International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication. Volume 2: 1a (Autumn 1980). – Tel Aviv: Schenkman Publishing Company, Inc., 1981. – 240 p.
4. Kryvoruchko, Orest. Exlibris.: la Tipographia Basagni, 1994. – 27 p.
5. Robinson, Douglas. Hermeneutic motion/Baker, Mona (ed.). Routledge Encyclopedia of Translation Studies. – London and New York: Routledge, 1998. – 654. – P. 97–99.
6. Robinson, Douglas. The Translator's Turn. – Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1991. – 318 p.